

Búcsú Teller Edétől (1908 – 2003)

Puskás Ferenc

Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Fizika Kar, Kolozsvár

Abstract

This paper is on commemorating Teller Ede who died this year. One interview was made with the world famous scholar by Lukács F. Enikő. The article contains Teller Ede life and carrier based on this.

A közölt fénykép Teller professzort ábrázolja Lukácsné Farkas Enikő társaságában a tudós standfordi otthonában. A közölt fénykép történelmi jelentőségű, mivel valószínűleg Lukács F. Enikő volt az a magyar fizikus, aki utolsóként találkozott Teller professzorral és vele egyebek mellett fizikáról is elbeszélgethetett. A beszélgetésről videofelvétel készült, a felvétel anyagának egy részét és a fényképet jelen cikkünkben felhasználhattuk Lukács F. Enikő beleegyezésével, amiért ez úton is hálás köszönetemet fejezem ki egykori kedves tanítványomnak.

Szeptember 10-én röppent világgá a hír, a neves tudós, Teller professzor a hidrogénbomba atyja elhunyt. Budapesten született, január 10-én töltötte volna be kilencvenhatodik életévét.

A XX. század első felében kialakult nagynevű magyar tudósgenerációnak volt utolsó élő tagja. Középiscoláit Budapesten végezte, a Kármán Tódor édesapja, Kármán Mór által alapított Trefort utcai mintagimnáziumban. Szülei már hat éves korában felfigyeltek matematikai tehetségére, kiváló fejszámoló képességére és mint arról a későbbiekben beszámolt, főleg apja tudatosan fejlesztette ilyen irányú képességét. Édesanyja Deutsch Ilona a művészetek nagy kedvelője, korán felfigyelt a fia kiváló zenei képességeire és az irodalom iránti vonzalmára, s a fia ilyen irányú képzéséről messzemenően gondoskodott. Teller erről így nyilatkozott: „Az embernek két pólusa van, a szíve és az agya és mind a kettőt fejleszteni kell”.

Mindig hálásan emlékezett meg arról, hogy szülei milyen nagy gondot fordítottak már kis gyerek korától kezdve tehetsége kibontakoztatására. Kiváló matematikai tehetsége a középiskolában is megmutatkozott, amit ugyan számtantanára nem túlságosan értékelt, zavarta tehetséges tanulója zsenialitása, akinek a leadott anyag többnyire már ismert volt, ezért unta a számtanórákat és a példákra sokszor egyszerűbb megoldásokat is talált, mint amit a tanára javasolt. Teller azon ifjú zsenik közé tartozott, aki autodidakta módon sokkal hamarabb megértette és megtanulta a számára érdekes anyagot mint ahogy az iskola a maga kötött rendszerében az átlagképességűekhez igazodva igyekezett a tanulókkal megértetni. Ezért a mindig előre tekintő és nagyon kíváncsi diák számára, aki az iskolai tananyagot sokszor egy tanévvel előre már ismerte, az iskola unalmas volt és nem kis terhet jelentett számára annak kötött rendjét elviselni.

Mivel édesapja már kisiskolás korában felfigyelt fia rendkívüli matematikai képességeire, figyelemmel kísérte középiskolai matematikai szereplését és rájött, hogy fiát nem elégitik ki az iskola által nyújtott lehetőségek. Ezért megkérte matematikus barátját, a kiváló egyetemi oktatót, Klúgh Lipótot, hogy irányítsa a fia matematikai képzését. Klúgh hamar felismerte a serdülő gyermek rendkívüli matematikai képességét és a 12 éves ifjúnak a kezébe nyomta Euler algebráját tanulmányozás végett, aki a könyv részletes áttanulmányozása után annak minden lényeges részét megértette. A nevelési szempontból is rendkívüli körülmények között apa rájött arra, hogy fia iskolatársai között nem talál matematikából megfelelő szellemi partnert akivel ilyen témájú kérdésekről beszélgethetne, ezért körülnézett a pesti iskolák tájékán, hátha talál még a fiához hasonló érdeklődésű gyereket, akivel megfelelő színvonalon tudna matematikáról is beszélni. Talált is még két olyan csodabogarat akik szintén a matematika szerelmesei voltak. Mindkettőről kiderült, hogy ifjú zsenik, akik már igen magas szinten űzik a matematikát. Az egyiket úgy hívták, hogy Neumann Jancsi, aki később a XX. század egyik legnagyobb matematikusa lett, a másik Wigner Jenő volt, akit ma Nobel-díjas fizikusként tart számon a tudománytörténet. A közös érdeklődési terület hamar összekapcsolta a három ifjút, amiből később egy életre szóló igaz barátság lett.

Bár az iskolai oktatás Teller számára nem tűnt túlságosan vonzóknak, azért már középiskolás korában komoly eredményeket ért el mind matematikából mind fizikából. 1925-ben matematikából az Eötvös Verseny és fizikából ugyanabban az évben a Károly Irén Verseny díjnyertese.

Érdekes, hogy egy másik zseniális fizikus, a Nobel-díjas Wigner Jenő, aki lelki jó barátja volt Tellernek és akivel közel egy fél évszázadon át szoros baráti kapcsolatot tartott fenn, mennyire másképp vélekedett iskolájáról és matematika tanáráról. 1963-ban amikor Wigner Stokholmban átvette a fizikai Nobel-díjat, hálás szavakkal emlékezett meg egykori iskolájáról, a budapesti fasori Evangélikus Gimnáziumról és matematika tanáráról Rácz Lászlóról. A Nobel-díj átvételekor elhangzott beszédében Wigner külön kiemelte, hogy pályaválasztásában lényeges szerepe volt egykori matematika tanárának aki elindította a tudományos kutatás útján. Hosszú életén át Wigner, a hálás tanítvány végig emlékeztében tartotta Rácz tanár urat, hiszen arcképe ott függött dolgozószobája falán.

Számunkra tanulságos lehet e két zseniális fizikus középiskolai pályafutása, amely az elért eredmények alapján rávilágít arra, hogy minden diák sajátos egyéniség és ezt az oktatás folyamatában szem előtt kell tartani.

Édesapja rábeszélésére az érettségi után a budapesti egyetem vegyészmérnöki szakára iratkozik, bár kedvenc tudománya a fizika és a matematika, de a praktikus gondolkodású jogász édesapja úgy látja, hogy fizikából vagy matematikából nem lehet jól megélni, viszont az akkor már gyors fejlődésben levő vegyipar keresi a tehetséges szakembereket, tehát ezt a pályát kell választania. A budapesti Műszaki Egyetem vegyészmérnöki karának mindössze egy évig volt hallgatója, a további tanulmányait Németországban folytatta, ahol előbb Karlsruheban a vegyészmérnöki szakon majd Münchenben és Lipcsében a fizika szakon folytatja tanulmányait. Münchener tartózkodása során villamosbaleset következtében elveszti jobb lábfejét.

Ebben az időszakban a Németországban dolgozó vagy ott tanuló tehetséges magyar fizikusok, kémikusok és matematikusok egyik fontos találkozási pontja volt Pólányi Mihály fizika-kémikus berlini rezidenciája, aki akkor a Wilhelm Kaiser Kutatóintézetben dolgozott és az intézet igazgatójának, a Nobel-díjas Haber professzornak főmunkatársa volt, később Pólányi lett az intézet aligazgatója. Ebben az intézetben és sokszor Pólányi lakásán gyűltek össze ezek a tehetséges fiatalok, hogy megtárgyalják tudományos problémáikat, az akkor rohamosan fejlődő fizika és kémia nagy kérdéseit, felvessék kutatásaik során felmerülő gondolataikat és kölcsönösen segítsék egymást. Egy-egy tudományos témáról gyakran tartottak szemináriumszerű megbeszéléseket, amelyre meghívták a szakma legismertebb képviselőit, így ezek a szakmai disputák gyakran a legmagasabb tudományos színvonalat elérő vitafórummá alakultak. A csoport tagjai gyakran eljártak Einstein előadásaira és szemináriumaira. Az akkor már neves Nobel-díjas tudós hamar felfigyelt ezekre a tehetséges magyarországi fiatalokra, akik szemináriumain rendszeresen vitát provokáltak és roppant érdekes kérdéseket tettek fel. Nem szólva arról, hogy akkor már a Neumann János matematika tudása jóval meghaladta az átlagos egyetemi tanári szintet, hiszen 23 éves korában Fejér Lipótnál megvédte doktori disszertációját és ugyanabban az évben már a berlini egyetem magántanára volt. Ezekben a vitákban a matematika területén Neumann verhetetlen volt, fantasztikusan gyors fejszámoló készsége és számmemóriája mindenkit elbűvölt. Ezen a területen talán csak Teller tudott némileg lépést tartani vele.

Kik voltak ezek a fiatalok és mi tartotta össze őket? A csoport talán legsokoldalúbb és legaktívabb tagja Szilárd Leó volt, aki később Einstein tanársegédje majd munkatársa lett. A következő három szintén világhíresség, a Nobel-díjas Wigner Jenő, a XX. század legnagyobb matematikusa, Neumann János és a modern aerodinamika nagy úttörője Kármán Tódor. Ezt az 5-ös csoportot gyakran felkereste két magyarországi barátjuk, akik Einstein előadásait is hallgatták és később szintén világhírességek lettek, Lánosz Kornél a kiváló elméleti fizikus és a holográfia elméleti kidolgozója, a Nobel-díjas Gábor Dénes. Bár e fiatalok egy része nem Berlinbe dolgozott, de időnként ott találkoztak, hogy megtárgyalják felmerült problémáikat és betekintést

nyerjenek a tudományos élet legújabb eredményeibe. Ezeket a fiatalokat a tudományos érdeklődéseik mellett összekapcsolta a közös szülőföld szeretete, hiszen mindannyian pesti srácok voltak, akik már Pesten is ismerték egymást. Voltak közös ismerőseik, és azonos élményeik a budai hegyekben tett kirándulásokról vagy a Duna-parti sétákról, ezenkívül összekapcsolta őket a közös kultúra élménye, a pesti koncertek, hiszen mindnyájan nagy zenekedvelők és maguk is jól zenélő fiatalok voltak. Közös sors készítette őket arra, hogy hazájukat elhagyják, egyrészt azért, hogy a legjobb egyetemeken világhírű matematikusoktól, Nobel-díjas fizikusoktól sajátíthassák el a legkorszerűbb tudományos ismereteket és maguk is hasonló nagy hírű tudósokká váljanak. Ezek a fiatalok tele voltak önbizalommal, mert tisztában voltak képességeikkel, tudatában voltak annak, hogy szorgalommal és kitartó munkával sokra vihetik. De azt is hamar belátták, hogy nem vár rájuk felhőtlen jövő, mert Európában az első világháború vesztes országaiban, így a 20-as évek Magyarországon is erősen jobboldali, sok vonatkozásában antiszemita jellegű politikai irányzatok kezdtek kialakulni. Ezek a nagyrészt zsidó származású fiatalok nem érezték magukat hazájukban biztonságban, nyilvánvaló volt előttük, hogy szakmai karrierjüket is veszélyeztetheti vallási hovatartozásuk. Ebben az időben Németország volt a tudományos élet egyik európai központja, ezenkívül már a családban is jól beszélték a német nyelvet és Németországban a 20-as években még eléggé liberális volt a politikai irányzat, így hát nyilvánvalóan ezt az országot választották továbbtanulásuk céljául.

Teller előbb Karlsruheban kezdi a tanulmányait, ahol kémiát tanul, majd egy rövid müncheni kitérő után Lipcsébe kerül, ahol fizikát tanul és 22 éves korában a kvantummechanika egyik megalapozójánál Heisenbergnél doktorál. Ezután Göttingenben Max Born intézetébe kerül. Ez az intézet ugyancsak egy patinás kutatási központja volt Németországnak, ahol olyan neves tudósok dolgoztak mint Pauli és Oppenheimer, de itt tevékenykedett akkoriban Wigner és Neumann is. 1933-ban Hitler uralomra jutása után elveszti állását, kénytelen elhagyni Németországot és Szilárd hívására Angliába megy, aki állást szerez számára a londoni egyetemen.

Közben megpályáz egy Rockefeller ösztöndíjat, amely lehetővé teszi, hogy egy évet Koppenhágában Niels Bohr mellett dolgozhasson. A koppenhágai tanulmányút fontos mérföldkő életében. Ebben az időben kezdenek kialakulni a nagy viták a kvantummechanika alapjainak az értelmezéséről, e kérdésben Bohr felfogása meghatározó volt a mikrofizika további fejlődése szempontjából. Teller szerint ez a tanulmányi év Bohr mellett döntő jelentőségű volt további fejlődése szempontjából. Nagyon jó baráti viszonyba kerül Bohrral, akit úgyszólván mesterének tekint és mindig a legnagyobb tisztelettel emlékezik róla. Szerinte Bohr volt a XX. század legnagyobb fizikusa. Koppenhágai tartózkodása során sok nagynevű fizikussal köt ismeretséget, itt ismerkedik meg az orosz emigráns fizikussal Georg Gamowval, akivel később nagyon szoros baráti kapcsolatot alakít ki, és éveken át munkatársak lesznek a magfizikai kutatásokban. Személyes barátság alakul ki közte és Weizsacker között, de jó baráti viszonyba kerül a szintén Bohr mellett dolgozó, de Tellertől nagyon különböző ideológiai nézeteket való Lew Landauval. Közben 1934-ben még arra is időt szakít, hogy hazautazzon és megnősüljön, egyik osztálytársának a nővérét veszi feleségül, akit gimnazista kora óta ismer. 1935-ben Gamow hívására az Egyesült Államokba megy és a híres washingtoni, G. Washington egyetemnek lesz a fizika professzora. A tanítás mellett intenzív kutató munkát folytat, főleg magfizikai problémákkal foglalkozik. A fizikának ez a területe jelentette a nagy kihívást a fizikusok számára és ennek a korszaknak a nagy fizikusai szinte kivétel nélkül valamilyen formában foglalkoztak ezzel a területtel. Ennek a kutatási területnek az egyik nagy ösztönzője Szilárd Leó volt, aki Rutherforddal ellentétben hitt abban, hogy az atom energiája felszabadítható, tehát gyakorlati célokra felhasználható. Ugyancsak Szilárd volt az, aki elméleti számítások alapján elsőként jött rá az urán láncreakciójának a lehetőségére. Ezt a kutatási eredményét elsőként Tellerrel közölte és nem hozta nyilvánosságra, mert a rendkívül lelkiismeretes és óvatos fizikus azonnal belátta, felfedezésének milyen beláthatatlan következményei lehetnek katonai szempontból. Nyilvánvaló volt előtte, hogy felfedezése egy fantasztikus erejű szuperbomba megépítésének a lehetőségét kínálja. 1938-ban Hahn és Strassmann Németországban kísérletileg kimutatja az urán maghasadását és azt is megállapítja, hogy ennek során tetemes energia szabadul fel. F. Joliot-Curie és munkatársai ugyanakkor megállapítják, hogy az urán maghasadásakor több neutron keletkezik, mint a reakciót kezdeményező neutronok száma. Ez a tény nyilvánvalóvá teszi a láncreakció lehetőségét és az atomenergia gyakorlati felhasználását. Szilárd a kísérleti eredményekről értesül még azok publikációja előtt, és arra kéri F. Joliot-Curiet, hogy ne publikálja azokat. Kérése nem talál meghallgatásra, megjelenik a kísérleti eredményekről a francia csoport közleménye és Szilárdot szinte pánik szerű félelem fogja el. Tisztában van azzal, hogy a németek hozzáfognak az atombomba előállításához és Hitler kezében egy ilyen fegyver a fasiszta diktatúra világhuralmát jelentheti. Szilárd arra az elhatározásra jut, hogy az Egyesült Államok elnökét rá kell bírni, hogy Amerika sürgősen beindítson egy atombomba előállítási programot. Meg is fogalmazott az elnöknek címzett ilyen értelmű levelet. Ezzel a levéllel régi barátaihoz, Wignerhez és Tellerhez fordult, arra kérve őket, hogy közösen menjenek el Einsteinhoz és kérjék meg egy ilyen szerű

levél megírására, amelyet az elnökhöz eljuttatnak. Szükségük volt Einstein tekintélyére, hiszen ő volt világviszonylatban a legismertebb tudós fizikus. 1939. augusztus 2-án a történelmi pillanat, amikor Einstein aláírja a Szilárd által megfogalmazott levelet, amelyet nemsokára eljuttatnak Roosevelt elnökhöz. Elnöki döntés alapján nemsokára beindul az ún. Atomenergia Program, melynek végső célja az atombomba előállítása. 1939 októberében létrejön az Uránium Bizottság, amely az Atomenergia Program megvalósítását irányítja ő. Ennek a bizottságnak tagja lesz Teller mellett Szilárd és Wigner is.

Ez az elnöki döntés méltányos volt, hiszen az ő javaslatukra jött létre az egész program. A munkálatok első fázisában a fenntartható láncreakció vizsgálata céljából egy kis kísérleti atomreaktor (atommáglya) előállítását tervezték. Az atommáglya építése nagy titokban történt a chicagói egyetem egyik melléképületében, teljesítménye mindössze 2 kW volt és 1942 decemberében sikerült működésbe hozni, ami azt jelentette, hogy az urán láncreakciója megvalósítható és fenntartható. A berendezés építését Fermi és Szilárd irányította, de a tervezésben több magyar fizikus is részt vett. Közülük Tellernek és Wignernek a hozzájárulása volt a legjelentősebb, de Neumann matematikai segítsége is jelentős volt ezen a téren. Általában a biztonság szempontjából a fontos problémák tervezésénél a számításokat két külön csoport végezte egymástól függetlenül, a végén összehasonlították a kapott eredményeket és azokat csak akkor fogadták el, ha mindkét csoport eredménye megegyezett. Mivel Teller nagyon aktívan részt vett az atommáglya tervezésében és kivitelezésében, 1941. és 42-ben a chicagói egyetemen vállalt professzori állást. A következő lépés már az atombomba előállítása volt. Ebből a célból hozták létre 1943-ban a Los Alamosi titkos laboratóriumot, amelynek vezetésével Robert Oppenheimert bízták meg, aki a kutató csoportba elsőként Tellert hívta meg, de továbbra is számítottak Wigner, Szilárd és Neumann közreműködésére. A Los Alamosi titkos laboratórium egy zárt katonai bázist jelentett, egyfajta karanténba kerültek, ahol két éven keresztül nagyon kemény, sokszor 12-16 órát is igénylő nagy szellemi megterheléssel járó munka folyt, ami nem kis mértékben vette igénybe idegrendszerüket. A munkálatok előrehaladásával a munkatársak között egyre gyakrabban történtek kisebb nagyobb összezördülések. Így Teller és a csoportokat vezető Oppenheimer között többször keletkeztek keményebb összetűzések. Ezek a problémák menetközben mindig megoldódtak, hiszen a közös cél megvalósítása is ezt követelte. Történeti távlatából nézve a dolgokat úgy tűnik, hogy Tellernél ezek a fájó sebek sohasem gyógyultak be teljesen. 1945 tavaszára elkészült az atombomba és megtörtént a kísérleti robbantás, az eredmény a vártnál is jobb volt. Közben május elején bekövetkezett Németország kapitulációja, így a bomba németek elleni bevetése tárgytalanná vált, de Amerika továbbra is háborúban állt a japánokkal. Nyilvánvaló volt, hogy a hadvezetés az atombombát be akarja vetni a japánok ellen. Szilárdot, aki az Atom Program elindítója volt, ez a lehetőség nagyon megrémítette. Ezért mindent elkövetett, hogy azt megakadályozza. Körlevelet intézett az Atom Programon dolgozó fizikusokhoz, hogy tiltakozzanak a bomba bevetése ellen és tiltakozó gyűjtőíveken ezek aláírását kérte. Tellert is felkérte, hogy Los Alamosban gyűjtsön aláírásokat. Teller Oppenheimer javaslatára ezt megtagadta. Teller később úgy nyilatkozott, hogy egy demonstrációs atomrobbantásra gondolt a tokiói öböl fölött olyan nagy magasságban, amely élőlényekben és a környezetben sem okozott volna kárt, de a háború gyors befejezéséhez vezetett volna és így amerikai és japán katonák ezreinek az életét mentette volna meg a háború gyors befejezése. Tudjuk, hogy nem így történt. A lakott területre ledobott két atombomba két japán várost, Hirosimát és Nagasakit eltörölte a föld színéről.

A második világháború befejezése után a két nagyhatalom közötti ideológiai ellentét a háborúskodásnak egy új formáját, a hidegháborús folyamatot indítja el, melynek lényeges jellemzője az egyre jobban kiéleződő fegyverkezési verseny. 1949-ben a Szovjetunióban felrobbantják az első kísérleti atombombát. Teller úgy ítéli meg, hogy Amerika nem maradhat le a fegyverkezési versenyben, mert a Szovjetunió valószínűleg tovább fog lépni és kifejleszti a nagyobb robbanó erejű fúziós hatáson alapuló hidrogén bombát. Teller javaslatára és közbenjárására az amerikai államvezetés elfogadja a hidrogénbomba előállítási tervét, melynek gyakorlati kivitelezésével Tellert bízzák meg. 1949-ben visszamegy Los Alamosba és a hidrogénbomba előállításán dolgozó csoportok vezetője lesz igazgatóhelyettesi beosztásban. Két év alatt elkészül a hidrogénbomba és 1951-ben a csendes-óceáni Eniwetok szigetén megtörténik az első hidrogénbomba robbantás. Teller nem vesz részt a robbantást a helyszín közelében vizsgáló szakértői csoportban, ezután otthagyja Los Alamost és visszatér a chicagói egyetemre. Továbbra is kitart azon álláspontja mellett, hogy Amerika erős nagyhatalom kell, hogy legyen és ehhez az szükséges, hogy a legkorszerűbb fegyverekkel rendelkezzen. Míg barátja Szilárd Leó óriási erőfeszítéseket tesz az általános leszerelés és a fegyverkezési verseny megállítása érdekében, és ezért nemzetközi békekonferenciákat szervez a tudósok körében (Pugwash konferenciák), addig Teller a további fegyverkezést szorgalmazók csoportjának vezető egyénisége. Az ő javaslatára 1952-ben Livermoreban felépül az amerikai hadsereg legkorszerűbb fegyverzetfejlesztési kutatóintézete, a Lawrence Livermore National Laboratory, melynek ő lesz első igazgatója és élete végéig szakmai tanácsadója maradt. 1963-ban egyike azon kiemelkedő személyiségeknek akik elleneztek a Szovjetunióval megkötendő atomcsend egyezményt. A 70-es években az amerikai kormány tudományos tanácsadója lesz és a 80-as évek elején ő javasolja elsőként Reagen

elnöknek az ún. csillagháborús program beindítását, amely stratégiai védelmi kezdeményezés (SDI) néven vált ismertté. Ez a terv megvalósult, és ma Amerika egy rakétatámadás ellen alkalmazható rakétavédelmi rendszerrel rendelkezik.

Tudományos munkássága elismeréseként számos kitüntetésben részesült, 2003-ban megkapta Bush elnöktől a legmagasabb amerikai polgári kitüntetést a Szabadság Érdemrendet, több Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja, számos egyetem díszdoktora. 1990. után Teller többször hazalátogatott Magyarországra, mint maga mondotta nagyon jól érzi magát szülőföldjén. 1991-ben a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagjává választotta. Marx György professzortól tudom, hogy tervbe vett egy erdélyi látogatást is, az volt az elképzelése, hogy bejárja mindazokat a helységeket ahol fiatalkorában Magyarországon megfordult. Mivel kisgyerekkorában szüleivel pár évig Lugoson laktak, tervében volt egy lugosi látogatás, de közbejött betegsége miatt ez nem valósult meg. Erdélyhez való kötődésére utal az a tény is, hogy 2002-ben elvállalta a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem nemzetközi tanácsadó testületének tiszteletbeli elnöki tisztségét.

Az elsők között volt, aki 2001-ben megkapta a legmagasabb magyar kulturális és tudományos kitüntetést, a Corvin-láncot.

Teller professzor a XX. század egyik kiemelkedő tudós egyénisége volt, kora majdnem minden nagy fizikusával személyes kapcsolatba került, sokkal nagyon jó baráti viszonyt tartott fenn, bár sok esetben nagyon különböző politikai vagy ideológiai felfogást képviseltek. Vitázó ellenfelei is tisztelték Tellerben a nyílt, őszinte magatartását és igazságszeretetét. Teller tudományos munkásságával és személyes befolyásával történelem-alakító személyiség volt, hiszen lényeges szerepet töltött be az atom- és hidrogénbomba létrehozásában és a hidegháború kiszélesítésének is egyik fő irányítója volt. A nemzetközi közvélemény alakítói között sokan negatívan értékelik Teller ilyen vonatkozású tevékenységeit.

Nézzük, Teller hogyan vélekedett mindezekről. Beszédeiben és életrajzi vonatkozású könyvében világosan kifejti, hogy már fiatal kora óta mindig a szabad mozgás, a szabad gondolkodás és véleménynyilvánítás híve volt. Ezért a 20-as évek végén megjelenő diktatúrák nem kis félelemmel töltötték el. Amikor kirobbant a II. Világháború, nyilvánvaló volt előtte, hogy Hitler katonai fölénye folytán akarja megnyerni a háborút, ez pedig egy német atombomba előállítását jelenthette. Tudott dolog volt, hogy a németek dolgoztak az atombomba előállításán. Ezért minden erejével azon dolgozott, hogy az amerikaiaknak minél hamarabb meglegyen az atombombájuk, nehogy Hitler megelőzze őket. A japán elleni atombomba bevetésnél azt javasolta, hogy ne lakott területre dobják le, de javaslata nem talált meghallgatásra. A II. Világháború befejezése után kialakult nemzetközi helyzetben ismét veszélybe kerültek a nyugati demokráciák, mert nyilvánvalóvá vált a szovjet diktatúra világszerte törekvése. Ezért úgy látta, hogy a béke megőrzése érdekében szükséges Amerika katonai fölényét biztosítani. Ez vezetett a hidegháború kiéleződéséhez, amely a gazdaságilag és erkölcsileg is gyenge talajon álló Szovjetuniót összeroppantotta. Teller úgy látja, hogy az általa is szorgalmazott hidegháborús folyamat vezetett el a Szovjetunió összeomlásához. Ha történelmi távlatából tekintjük a XX. század eseményeit, úgy tűnik, hogy a történelem Teller politikai és erkölcsi magatartását teljes mértékben igazolta.